



Слободянюк П.Я. (м. Хмельницький)

БІБЛІОТЕКИ: ПРОБЛЕМИ РЕФОРМАЦІЇ

Для багатьох тисяч читачів України бібліотеки в період економічної нестабільності і дороговизни книг і періодичних видань стали єдиними установами, де можна безкоштовно користуватися новою літературою.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М.Островського, що святкує свій віковий ювілей, являє собою унікальний центр управління національної історичної документальної пам'яті, потужний осередок духовно-культурної просвітницької, виховної діяльності.

Впродовж десятиліть своєї діяльності обласна бібліотека сформувала багатий книжковий фонд – близько мільйона примірників творів друку 17 мовами світу, серед яких більше 5-ти тисяч дореволюційних видань цінних і рідкісних книг. У бібліотечній фонотеці понад 10 тисяч грамзаписів, слайдів, касет, мікрофіш, 18 тисяч нотних видань.

Тут працює згуртований колектив досвідчених і високопрофесійних бібліотечних працівників, який, приумножуючи кращі професійні традиції своїх попередників, постійно знаходиться в творчому пошуку і в запровадженні нових форм і методів бібліотечної роботи в області. Велика заслуга в розвитку облбібліотеки ім. М.Островського і бібліотечної справи в області належить колишнім її директорам М.І. Мілютіну, Р.В.Нагорній, співробітникам В.П. Гуськові, Т.Ф. Марчак, К.Г.Ісаковій, В.О.Василишиній. На високий рівень в нових соціальних умовах незалежної держави підняла бібліотеку її нинішній директор Станіслава Людвігівна Карван. Багато роблять для удосконалення роботи бібліотеки заступник директора Н.М. Синиця, завідувачі відділами Л.А.Снігур, Г.І.Поліщук, Т.Г.Безвужко, Л.В.Шестакова, В.О.Мельник та багато інших.

В колективі бібліотеки є багато цікавих програм, ініціатив і починань, пов'язаних з розвитком новітніх суспільних процесів і кардинальними змінами у бібліотечній роботі, в першу чергу орієнтованих на задоволення інформаційних потреб різних категорій і груп населення, державних, громадських організацій, підприємницький структур. З цією метою бібліотека намагається здійснювати кардинальне своє технічне переоснащення, комп'ютеризацію довідково-інформаційного апарату, автоматизацію інших бібліотечних процесів, створити інформаційний ринок і інформацію як товар.

Такі назрілі проблеми постали не тільки перед обласними бібліотеками, але й перед усією мережею районних, міських, сільських, відомчих і галузевих бібліотек України. Сучасна організаційно-функціональна структура бібліотечної системи повинна відповідати її основній меті і базуватися на достатніх кадрових і матеріально-технічних ресурсах.

Для ефективного використання цінних книжкових фондів в бібліотеках мають бути створені депозитарії і страхові фонди. До консервації, реставрації і копіювання унікальних видань на нетрадиційні носії інформації мають бути залучені досвідчені фахівці.

Невідкладною справою є впровадження телекомунікативних, електронних каналів зв'язку між бібліотеками,

автоматизації пошуку, замовлення і використання документових знань через систему Internet. Успішне вирішення цих важливих проблем залежить від: по-перше, фінансового і матеріально-технічного забезпечення сучасних процесів технологічного забезпечення процесів бібліотечної роботи, удосконалення автоматизованих систем обслуговування читачів; по-друге, якісного кадрового забезпечення, підготовки бібліотечних фахівців нового типу з високим рівнем професійних знань, загальної культури і практичних навичок роботи з електронними засобами комунікації та розповсюдження інформації, інших видів бібліотечної роботи; по-третє, розвитку сучасної нормативно-правової і науково-методологічної бази бібліотечної роботи бібліотек різних видів і форм власності, розробки галузевих стандартів, пільг, нормативів тощо.

Перспективи подальшого розвитку бібліотек не тільки Хмельниччини, але й загалом національної бібліотечної системи, вбачаються у попередженні руйнівних процесів, що відбуваються як в бібліотечній справі так і в сфері української культури в цілому.

Нині бібліотечна справа в Україні знаходиться в трагічному стані.

Відбувається неконтрольоване скорочення державних масових бібліотек. Якщо в 1996 р. у Хмельницькій області діяло 1195 бібліотек всіх систем і відомств, то в 2001р. їх стало 891. Державних масових бібліотек за цей період зменшилось на 294, практично ліквідовано профспілкові, ряд відомчих бібліотек. Згідно з рішенням уряду закриваються державні клуби і бібліотеки в малонаселених пунктах. Районні і сільські бібліотеки майже не комплектуються літературою, періодикою, технічним обладнанням, меблями, позбавленні телефонного зв'язку, роками не опалюються, не ремонтуються. Необхідні українські видання: художні твори, навчально-методичні посібники, наукові видання, технічна, народознавча та інша суспільно значима література – велика рідкість у бібліотеках завдяки антикультурній державній бюджетній політиці не тільки до бібліотечної, але й до книговидавничої та книготорговельної справи в державі. Нині одна сільська бібліотека в області отримує в середньому за рік 50-70 нових книг і передплачує 4-6 назв газет і журналів, а в Ярмолинецькому, Ізяславському, Полонському районах області бібліотеки отримували по 2 газети. Не краще становище поповнення бібліотечних фондів у Закарпатській, Львівській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Чернівецькій областях. Через відсутність пільгового оподаткування на придбання літератури та інші потреби поки що недостатньо залучаються кошти від меценатів і благодійників, а також власні позабюджетні кошти бібліотек.

В Україні руйнується могутня матеріально-технічна база бібліотек та інших закладів культури, деградується високопрофесійний кадровий потенціал культурно-освітніх установ, сформований в минулі десятиріччя. Відбувається постійне зниження рівня оплати праці працівників культури, в порівнянні з усіма галузями народного господарства.

Серйозно знизився престиж професій бібліотекаря, знизилась його праця. Через відсутність фінансування бібліотеки 50 відсотків бібліотечних працівників області (з них 54,4% спеціалісти) позбавлені можливості отримувати повні ставки. Більшість з них отримують 0,75 – 1,5 – 0,25 ставки, відправляються у вимушені безоплатні відпустки від одного до трьох місяців. Крім того, за останні роки більше ніж на чверть зменшилась штатна чисельність бібліотечних кадрів. Найгірша кадрова ситуація в бібліотеках Ізяславського, Старосинявського, Летичівського, Віньковецького районів. В результаті бездуховного ставлення до виробничих і соціальних потреб, зниження рівня оплати праці бібліотечних працівників, зниження соціальної ролі бібліотек призвело до відсутності конкурсів при вступі на бібліотечні спеціальності в профільних навчальних закладах. Зашишковий (а не пріоритетний) принцип фінансування бібліотечної справи в умовах масового збідніння населення позбавляє його реальної можливості мати доступ до сучасних літературних джерел і періодики. Зараз бібліотеки передані у комунальну власність місцевих територіальних громад, які через невисправлений податковий тиск ледве зводять кінці з кінцями. Тому для нормального функціонування бібліотек потрібні спеціальні дотації з бюджетів всіх рівнів. На державному і місцевому рівнях мають бути відпрацьовані та запроваджені механізми фінансово-економічного, організаційного, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення бібліотечної роботи.

Зрозуміло, що розвиток бібліотечної справи невіддільний від розвитку книговидавничої справи в Україні. Адже без видання масовим тиражем української художньої, суспільно-політичної, наукової, галузевою літератури неможливо реалізувати найважливіші завдання патріотичного виховання людей, особливо дітей і молоді, духовно-морального, інтелектуального удосконалення українського суспільства. Це добре розуміють ті, хто безперешкодно імпортує в Україну і масово поширює низькопробну друковану і аудіовідео-продукцію, наповнену культом бездуховності, жорстокості, насильства, споживацтва, людиноненависті. В цій загрозливій ситуації культосвітні установи, школи мають зіграти вирішальну роль в посиленні українізації всього духовно-культурного життя, рішуче протистояти масовому наступу західної антикультури. Саме ці соціально-виховні інститути разом з українською церквою стоять на передовій лінії фронту (так, саме фронту!) в ідеологічній боротьбі проти зарубіжної ідейно-моральної інтервенції, націленої на руйнацію прогресивної української національної ментальності, української культури і духовності, української церковної традиції, українського способу життя, всього українського. Тобто, проти того, що входить до складової поняття державної безпеки України. І що дуже прикро, у цій доленосній для української держави і української нації ситуації в результаті безпристрасного споглядання владних

структур різних рівнів перемагає не українська національна культура і духовність, а чужа ідеологія, чужа шкідлива політика духовно-національного розбрату, духовно-морального невігластва. І це не дивно і не безпідставно. Адже сфера культури на селі кинута напризволяще, не фінансується, живе поки що одними деклараціями про підтримку і відродження, з кожним днем деградує і занепадає. В регіональних статистичних повідомленнях, наприклад, вже давно зникли не тільки окремі розділи щодо культури, а загалом будь-яка аналітична інформація про культурне життя краю. Цю статистику замінили розділи, що характеризують криміногенну ситуацію. Як видно, результати не уваги до культури не забарилися. Особливо серед молоді поширюється соціальна апатія, аморальність, споживацькі інтереси, зловживання тютюнопалінням, наркотиками, алкоголем, зростає хуліганство і злочинність. Через безкультур'я і нездоровий спосіб життя українське суспільство стає загрозливо хворим, його вражають найстрашніші епідемії сучасності.

Тому на захист і підтримку української національної духовності і культури мають стати державні і громадські організації, інтелігенція, священнослужителі і віруючі – все суспільство.

Поза всіляким сумнівом, найважливішою нашою метою є високорозвинена, високоінтелектуальна, висококультурна Українська держава. Але побудувати таку державу на бездуховній, аморальній свідомості її громадян, зрозуміло, буде просто неможливо. І причина, на нашу думку, зовсім не у фінансово-економічній кризі, а в дещо іншому – у відсутності практичної реалізації продекларованої державної політики духовно-культурного розвитку в Україні, яка стимулювала б національно-культурний процес українського суспільства, відродження його глибинних духовно-етнічних витоків і безболісно відвертала б незворотні негативні процеси в духовно-культурній сфері. Вирішенню значної частини цих важливих культурологічних завдань могла б в значній мірі сприяти децентралізація бюджетних коштів, виділених для культури на користь регіонів, а “не обмежуватись Хрещатиком”, як підкреслив на Всеукраїнських зборах працівників культури Президент України Л.Д. Кучма. Необґрунтованими і недоцільними, на нашу думку, є витрачання бюджетних і позабюджетних коштів на масовані мильнобульбашкові фестивалі і шоу-програми, багаточисельні столичні творчі звіти знедолених майстрів мистецтв і учасників художньої самодіяльності регіонів країни, різноманітні масові гульбища з дорогими феєрверками тощо.

З метою підвищення ролі бібліотек у розбудові держави, формуванні громадянського суспільства, більш ефективного використання інформаційного потенціалу указом Президента України від 22.03.2000р. №490, затверджені невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України. Тому є реальні передумови щодо докорінного покращення бібліотечної справи в країні.

Примітки:

1. Всеукраїнські збори працівників культури (23 березня 2000р., м.Київ). М-во культури і мистецтв України. – К., 2000. – 72с.
2. Остапенко Я.І. Культура. Період реформування: Навчальний посібник. – К., 1997. – 62с.
3. Культура Хмельниччини : синтез традиції і новації. Відп. За вип. О.Ільїнська. – Хмельницький. – 2001. – С.7-9.
4. Бібліотеки Хмельниччини // Слободянюк П.Я. Культура Хмельниччини. – Хмельницький: Поділля, 1995. – С.216 –242.
5. Аналіз діяльності бібліотек області за 2000 рік // Управління культури Хмельницької облдержадміністрації, Хмельницька державна обласна наукова бібліотека ім. Островського. – Хмельницький. - 2001. – 19с.